

Motion till riksdagen 2012/13:Ju16

av **Lena Olsson m.fl. (V)**
med anledning av prop. 2012/13:111

En skärpt sexualbrottslagstiftning

1 Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen begär att regeringen återkommer till riksdagen med ett förslag i enlighet med det alternativa lagförslag som 2008 års sexualbrottsutredning lade fram i bilaga 3 i sitt betänkande.

2 Inledning

När ”Flickan och skulden” av Katarina Wennstam gavs ut 2002 var den ett aktuellt inlägg i den svenska våldtäktsdebatten. Den visade bl.a. på att det är offret och inte förövaren som tenderar att bli föremål för granskning i våldtäktsfall. Nu ges boken ut igen, efter mer än 10 år, i en upplaga med tillägg av nya texter. Dessvärre visar det sig att inte mycket har förändrats efter de lagändringar som gjordes i sexualbrottslagen 2005. Synen på sexbrott är i hög grad en kvinnofråga. Det är kvinnor som utsätts och män som begår brotten. Av alla anmälda fall 2012 var 98 procent män som var misstänkta för sexualbrott och av dem som utsatts för brott var 96 procent kvinnor.¹

Lagstiftningen från 2005 utvärderades i SoU 2010:71. Utredningen föreslog ändringar i lagen som skulle innebära ett steg på vägen mot samtyckesreglerad lagstiftning. Regeringen har inte hörsammat det förslaget. Utredningen lade också fram förslag på hur en helt samtyckesbaserad lagstiftning skulle kunna utformas. Regeringen har inte heller hörsammat det förslaget.

Vänsterpartiet anser att det behövs ett rejält omtag vad gäller lagstiftningen om våldtäkt och sexbrott för att komma till rätta med hur offren hanteras i domstolarna i dag. Vi kan konstatera en tröghet inom det svenska rättsväsendet och i allmänna attityder kring våldtäkter. Det är nu dags att vända på ut-

¹ <http://www.bra.se/bra/brott--statistik/valdtakt-och-sexualbrott.html>.

Fel! Okänt namn på

vecklingen och införa krav på att det bara är sex som en person samtycker till som är lagligt.

Rätten att bestämma över sin egen kropp är inte förhandlingsbar. För att få ett slut på våldtäkter och den förlegade synen på kvinnors rätt till sina kroppar behövs lagar som utgår från att sex bygger på frivilligt deltagande och samtycke.

3 Europadomstolens dom i målet M.C. mot Bulgarien

Domen M.C. mot Bulgarien gällde ett beslut av den bulgariska åklagarmyndigheten att lägga ner en förundersökning om våldtäkt med motiveringen att det saknades bevis för att fysiskt våld eller hot förekommit. Domstolen ansåg att rättstillämpningen stod i strid med både artikel 3 ("Ingen får utsättas för tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning") och artikel 8 ("Var och en har rätt till respekt för sitt privatliv [...]") i Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna eftersom man gjort "motstånd" till ett brottsrekvisit. Domstolen uttalade att: "I överensstämmelse med samtida standard och trender när det gäller effektivt skydd för individens sexuella autonomi måste artiklarna 3 och 8 i konventionen tolkas så att det finns ett krav på kriminalisering och effektiv lagföring av varje sexuell handling utan samtycke, även i frånvaro av fysiskt motstånd av offret." Domstolen tillade även följande: "Utvecklingen av lagstiftning och rättspraxis på detta område återspeglar samhällenas evolution mot verklig jämlikhet och respekt för varje individs sexuella autonomi." När regeringen i propositionen hävdar att detta inte innebär krav på en lagstiftning som uttryckligen anger bristande samtycke som brottsrekvisit, är det formellt ett korrekt påstående. Samtidigt är det helt poänglöst eftersom domstolen kräver att rättstillämpningen leder till detta resultat, något som i vart fall inte kommer att inträffa i Sverige utan att krav på samtycke skrivs in i lagen. Sverige kan framhärda och obstruera mot sina konventionsåtaganden i ytterligare ett antal år till dess vi fälls i ett enskilt fall som förts till Europadomstolen.

4 Den internationella rättsutvecklingen

Förutom den nämnda, för alla Europarådets medlemsstater rättsligt bindande domen i M.C. mot Bulgarien, har Europarådets ministerkommitté i rekommendation REC (2002) 5 om skyddet av kvinnor mot våld fastslagit att "medlemsstaterna ska kriminalisera varje sexuell handling, begången mot icke samtyckande personer, även om de inte visar tecken på motstånd."

Internationella brottmålsdomstolen för f.d. Jugoslavien har i målet Prosecutor v. Kunarac, Kovac and Vukovic, case no. IT-96-23 där dom avkunnades 22 februari 2001 uttalat följande: "Den grundläggande princip som

är verkligen gemensam för de genomgångna rättssystemen är att allvarliga kränkningar av den sexuella autonomin ska kriminaliseras. Den sexuella autonomin kränks varje gång den person som är föremål för handlingen inte har lämnat sitt frivilliga samtycke eller på något annat sätt inte är en frivillig deltagare.”

Cedawkommittén, som övervakar tillämpningen av konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor, har i sitt avgörande i fallet *Karwen Tayag Vertido v. Philippines* gjort rekommendationen till staterna att se över definitionen av våldtäkt i lagstiftningen i syfte att göra bristande samtycke till det centrala rekvisitet.

5 Amnesty International, svenska sektionens remissyttrande över betänkandet av 2008 års sexualbrottutredning

Vänsterpartiet vill med instämmande citera följande delar av Amnesty International, svenska sektionens remissyttrande i detta lagstiftningsärende.

Ett rättighetsperspektiv tydliggör individens rätt till självbestämmande och fysisk liksom psykisk integritet. Alla vuxna individer har rätt att välja om, när, hur och med vem de vill ha sexuellt umgänge. Alla människors rätt till sin egen kropp förutsätter att individen fritt kan fatta egna beslut och stater är skyldiga att införa ett system av lagar som säkerställer att handlingar som kränker denna rättighet kriminaliseras och lagförs. Vidare ska staterna, i alla relevanta aktiviteter (såsom skolundervisning, offentlig information och utbildning) tydliggöra individens rätt till frihet från våld eller tvång av något slag, samt rätten att själv välja om hon/han vill delta i eller avstå från sexuella aktiviteter. Lagstiftningen kan i sig medverka till en förstärkt normbildning i denna riktning genom att explicit definiera våldtäkt och andra former av sexuella övergrepp som handlingar till vilka offret inte gett sitt fria samtycke.

Attityder förändras över tid och reformarbeten är ofta resultat av att olika aktörer i samhället motsätter sig förlegade och diskriminerande föreställningar om bland annat kvinnors och mäns sexualitet och heteronormativitet. Omvänt kan attityder påverkas av lagstiftningen, som både ska tillhandahålla skydd för alla individers sexuella integritet och självbestämmanderätt, samt normativt reglera tillåtna/otillåtna beteenden. Som utredningen nämner, kan införandet av en samtyckesbaserad reglering ses som en naturlig fortsättning av utvecklingen av den straffrättsliga synen på sexualbrott. Det i lagstiftningen särskilt skyddsvärda intresset att inte bli utsatt för en sexuell handling mot sin vilja blir tydligare markerad med en samtyckesreglering. Vidare är en sådan reglering bättre anpassad till den allmänna uppfattningen i samhället att frivillighet är själva grunden för att sexuella handlingar ska anses tillåtna. Budskapet, att samtycke inte kan tas för givet och att det inte är tillåtet att ha sex med en person som inte fritt samtyckt till det, förstärks och tydliggörs när det genomsyrar såväl utbildning, upplysning som lagstiftningens utformning.

Fel! Okänt namn på

Amnesty ställer sig undrande till utredningens farhågor om att frågor om tvång och utnyttjande riskerar att hamna i bakgrunden vid en samtyckesreglering. Frågan om giltigt samtycke är helt central i en sådan reglering, varför alla relevanta omständigheter måste prövas, inklusive förekomsten av bland annat våld, tvång och otillbörligt utnyttjande som negerar samtycke.

Med en samtyckesreglering måste utredningen inriktas på den misstänktes/tilltalades agerande vid gärningstillfället och i gärningsögonblicket, samt hur denne försäkrade sig om att samtycke förelåg. Med en samtyckesreglering finns således potential till en mer jämlik process. Att viss förklaringsbördan åvilar den misstänkte/tilltalade menar vi är förenligt med oskyldighetspresumtionen, vilket också anges i ovan refererade avgörande av Cedawkommittén. Amnesty vill, i likhet med utredningen understryka att en samtyckesreglering inte handlar om omvänd bevisbördan utan bevisbördan ska även fortsättningsvis åvila åklagaren. Amnesty vill samtidigt understryka betydelsen av att en samtyckesreglering inte får innebära avkall på rätten till en rättvis rättegång för den tilltalade eller att beviskraven för en fällande dom luckras upp.

6 Införande av samtyckeskrav i våldtäktsparagrafen

Amnesty har i de citerade avsnitten i sitt remissyttrande gjort tydligt varför tiden nu är inne att ta steget och göra samtycke till förutsättning för tillåtligheten att genomföra sexuella handlingar med en annan person. Det kan noteras att av remissinstanserna är samtliga frivilligorganisationer för en samtyckesbaserad reglering, medan utfallet är blandat hos myndigheter och domstolar. Vänsterpartiet anser att det är hög tid att nu genomföra samtyckesreformen, både därför att det är nödvändigt för att Sverige med säkerhet ska uppfylla sina skyldigheter enligt EKMR och för att bryta förlegade och diskriminerande föreställningar om kvinnors och mäns sexualitet och för att säkerställa varje individs sexuella integritet och självbestämmanderätt.

Vänsterpartiet har sedan lång tid haft uppfattningen att kravet på tvång som grund för straffansvar för våldtäkt bör ersättas med samtycke. Den nuvarande regleringen av sexualbrott är föråldrad och överensstämmer inte med ett demokratiskt samhälles värderingar där individens rätt att bestämma över sin sexualitet och kroppsliga integritet värnas. Regeringen bör återkomma med förslag till riksdagen i enlighet med det alternativa lagförslag som framlades i bilaga 3 i betänkandet av 2008 års sexualbrottsutredning. Detta bör riksdagen begära.

Fel! Okänt namn på

Stockholm den 26 mars 2013

Lena Olsson (V)

Bengt Berg (V)

Amineh Kakabaveh (V)

Eva Olofsson (V)

Marianne Berg (V)

Lars Ohly (V)

Mia Sydow Mölleby (V)